

Parker och trädgårdar Parks and gardens

En trädgårdsresa genom tid och rum

A green travel in time and space

- forts **Väla skola** - I takt med att fler landsbygdssbor flyttade in till städerna för att kunna försörja sig, började kolonirörelsen växa sig stor. En kolonilott gav möjlighet att dryga ut hushållskassan med frukt, potatis och grönsaker. **Skansens koloniträdgård** 12 från 1920-talet visar att rabatterna dominerades av fruktträd, grönsaker och potatis. Men efter några år kom också frukt- och blomsterodlingen igång. Koloniträdgården från 1940-talet visar att fler rosor och perenner hade planterats. Gångarna var grusade och trädgårdsmöbler hade införskaffats. Kolonilivet hade blivit en fritidssysselsättning.

Kända arkitekters trädgårdar på Skansen

Skansen är en plats där kända arkitekter har verkat i olika projekt. Huvudentrén anlades på 1930-talet av arkitekterna Erik Lundberg och Erik Fant i renskalad funktisstil. Nedanför den mäktiga och branta berghällen med snår av hag-torn och törnros ritade man in en spegeldamm.

Rosengården och Örtagården anlades i stort samtidigt under 1960-talet och skapades av trädgårdsarkitekt, Walter Bauer. Rosengården ritades 1964 och är indelad i sexton kvarter som omges av buxbomshäckar. Den västra delen av **Rosengården** 15 vetter mot en rad av lindar. På den östra sidan övergår den regelbundna trädgården i bestånd av buskrosor som växer mer fritt. **Örtagården** 14 anlades av Alarik Behm men omgestaltades av Bauer 1964. Han införde ett hundratals kryddväxter, medicinalväxter och prydnadsväxter, alla med lång förankring i Sverige.

Skansens smultronställen

På Skansen finns många fina platser för vila och picknick bortom stadens hektiska brus.

Motjärn 15, det lilla skogspartiet nedanför Bergsmansgården, är en nästan magiska plats. Här speglar sig träden

Skärgårdsklippan som blev Skansen

Berget där Skansen ligger var förut en kal skärgårdsklippa med endast låga buskar och glesa dungar av vindpinade tallar. Skansens grundare, Arthur Hazelius, förvandlade det karga landskapet genom att försöka hit ofantliga mängder av matjord och plantera tusentals träd och buskar.

Tanken var och är att gästen ska uppleva Sveriges olika trakter genom byggnader, täppor, djur och den omgivande naturen. Landskapet kring gårdarna ska binda samman människor, bebyggelse, djur- och växtvärlden och illustrera människans relation till naturen. Placeringen av byggnaderna är någorlunda logisk i förhållande till Sveriges geografi med Samevistet 1 i norra och Skånegården 2 i södra delen av Skansen. Detta återspeglar sig också i trädbeståndet; gran, tall och björk i norr och pilevallen och bokskogen vid Skånegården i söder.

Skansen - en trädgårdsresa genom tid och rum

1700-talet

Skogaholms herrgård 3 visar hur en mellansvensk herrgård i slutet av 1700-talet kunde se ut. Det var vid herrgårdarna som trädgårdskonsten utvecklades och härifrån spreds nya växtsorter till böndernas odlingar.

En herrgårdsanläggning vid 1700-talets slut bestod vanligen av tre delar - en stor nyttoodling, en geometrisk barockinspirerad "fransk" trädgård och en informell landskapsliknande "engelsk" park.

Kopplingen mellan odling och matkultur var mycket stark - det man ville äta måste man också odla. I Skogaholms köksträdgård odlas det kålväxter, sallad, baljväxter och rotfrukter. Köksträdgården omges av fruktträd, framför allt gamla äppelsorter, som Menigasker, Ökna lökapple och Kesäter.

Bakom huvudbyggnaden ligger den barockinspirerade franska trädgården med låga stenterrasser, buxbomsomslutna parterrer, trädgårdsrutor, ligusterhäckar samt lindhäckarna.

Humle *Húmulus lupulus* har odlats i Sverige sedan tidig medeltid. Det är en flerårig, klättrande växt som kan bli upp till nio meter hög. Humle hade sin främsta användning som krydda och konserveringsmedel vid tillverkning av öl. Förre var det lagstadgat att varje större gård skulle ha ett visst antal humlestänger. Humle användes som rogivande och sövande läkeört.

I Örtagården växer Kvanne *Angélica archangélica*. Den mest kända svenska underarten är fjällkvanne. Kvanne är en läkeväxt och användes mot skörbjugg, feber, diarré, förkylning och som matsmältningsbefrämjande och kramplösande medel. Den hade även rykte om sig att äga magisk kraft att fördriva onda andar och häxor. För samerna som mest levde på kött och fisk har kvannen varit en mycket viktig grönsak och C-vitaminkälla.

Motsatsen till barockens formella geometriska former var den mer naturliga engelska parken som omger Skogaholms herrgård. Här fick träd och buskar växa fritt utan att klippas och placerades oregelbundet för att göra ett mer naturligt men ändå välordnat intryck.

En av de viktigaste grödorna under 1700 och 1800-talet var tobaken. Den var betydelsefull för landets ekonomi. I Skansens stadskvarter finns det tobaksodlingar på Skomakerigården 4 och Garverigården 5.

1800-talet

Vid 1800-talets början låg gårdarna fortfarande tätt i byarna och köksväxterna odlades i små inhägnade hagar så som på Moragården 6. Här odlas humle, som användes till ölbrygging, i en humlegård. Gårdstomten användes mest som arbetsyta och endast lite till odling.

I samband med olika skiftesreformer samlades böndernas små utspridda jordlotter för att göra

jordbruket effektivare. Omfördelningen ledde till att byarna splittrades och gav bönderna mera plats att odla direkt intill boningshusen.

Skånegårdens have 7 är ett bra exempel på en allmogeträdgård i Skåne efter skiftesreformen. Den är traditionsenligt symmetriskt planerad och ligger vid bostadslängans baksida. I mitten ligger en rund odlingsbädd - solrundningen - med ett träd i centrum, havens förnämsta träd. Från solrundningen strålar gångarna ut åt sidorna så att det bildas fyra odlingskvarter. Mitt på havens andra långsida finns en syrenberså. Det som odlades var fortfarande nyttobetonat med fruktträd och

grönsaker. Prydnadsträdgårdar fanns i början av 1800-talet i stort sett bara hos adel och präster. Många i 1800-talets samhälle hade varken tid, ork eller råd att anlägga en trädgård med grusgångar och rabatter. Marken användes för att odla rovor och potatis så som vid **Statarlängan** 8. Men även vid torp kunde man hitta några prydnadsväxter. Oftast i mulnbänken vid husets vägg. En mulnbänk var en låg jordvall som skottats upp kring grunden för isoleringens skull. En sådan mulnbänk kan du se vid **Hornborgarstugan** 9. Här växer det perenner till smaksättning, doft och prydnad.

1800-talet präglades även av intensiva informationskampanjer för att förbättra och sprida trädgårdsodlingen i landet. Trädgårdsodling ansågs som något nyttigt. Odlingarna började bli mer varierande och man odlade allt mer bär och frukt.

Under andra hälften av 1800-talet blev en välkött trädgård en statusymbol. Ett sätt att visa att man var en flitig och modern människa. De finaste och mest välvårdade trädgårdarna fanns hos stadsbon som precis tagit steget in i den borgerliga medelklassen. **Boktryckerigårdens täppa** 10 i stadskvarteren visar en liten stadsträdgård med odlingsbäddar, prydnadbuskar och fruktträd. Vanligt var att odla frukt på spaljéträd för att utnyttja gården maximalt och inte låta träden bli för stora och skugga odlingarna.

1900-talet

Väla skola 11 visar att även folkskolläraren hade ett grönsaksland. I trädgården finns också några bikupor, som tillsammans med skörden från fruktträd och bärbuskar gav tillskott till lärarens ekonomi. Vid 1800-talets slut till början av 1900-talet hade skolan en viktig uppgift att sprida kunskap om odling. Det praktiska lärandet betones och skolträdgården kunde tjäna som utgångspunkt för undervisning i praktiskt taget alla ämnen.

På Skansen odlas Bondtobak *Nicotiana rustica* och Virginia tobak *Nicotiana tabacum*. Bägge arterna är ettåriga och är de som tidigare odlats för tobaksframställning i Sverige. Tobak har odlats i Sverige sedan 1600-talet och det mesta användes till snus.

En trädgårdsresa genom tid och rum

Besök gärna våra trädgårdssidor på webben som erbjuder trädgårdsinspiration, råd och tips. Där kan du även se när vi ordnar program och aktiviteter kring trädgård.

Titta även in i Skansenbutikerna när du besöker oss. Förutom hantverk, design och byggnadsvarusprodukter säljer vi trädgårdsböcker och praktiska redskap för gröna fingrar. Här kan du även köpa Skansens egen pelargon.

Köp årskort - din egen nyckel till Skansen!

Kom med oss på Facebook och Instagram
facebook.com/skansen, instagram.com/skansen

- historier får liv -

Box 27807, SE-115 93 Stockholm
tel 08-442 80 00

www.skansen.se
För visningar och specialarrangemang:
Skansen Bokning tel 08-442 82 70
Till Skansen tag buss 67 spårvagn 7, eller färja från
Slussen. Museispårvagn från Norrmalmstorg
(under sommaren).

- forts **Skansens smultronställen** - i vattensamlingar som påminner om skogstjärnar eller övergivna gruvhål. I maj blommar här vitsippor och under sommaren kan du finna svalka under de höga tallarna. Köp med dig bullar från Skansens bageri och se en fikapaus i Skogaholm herrgårds syrenberså eller i lövgången vid lusthuset. Fler bersåer finns vid **Posthuset** 16 och Skånegården.

Inspiration från Skansen

På Skansen kan du hitta både kunskap och inspiration för ditt eget odlande.

Bredvid Kolonistugorna ligger en annorlunda täppa, Urbana trädgården, som ska ge inspiration till att odla på liten yta. Här odlas det nyttoväxter i överblivna tunnor, pallkragar och hinkar. Bredvid ligger **Möjligheternas trädgård** 17 - som gestaltas efter nytt tema varje år.

Fjärilsträdgården 18 vid Skånegården är full av prunkande perenner men även nässlor och ärtväxter som fjärilslarverna gillar. Här kan du få idéer till hur du anpassar din trädgård så att fjärilarna och deras larver får bättre förutsättningar för att överleva.

Vid Skånegården finns även ett **växthus** 19 där Skansens trädgårdsmästare driver upp egna plantor för utplantering. Under sommartid pågår det växtutställningar med olika teman från år till år.

Mycket kunskap om det traditionella trädgårdshantverket finns det att hämta på Skansen. Under programhelger visar våra trädgårdsmästare hur man fagar en äng eller bygger en gårdsgård. Under "Slättern går" i juni visas hur man slår en äng med lie. Gå in på www.skansen.se/kurser - här finns det ett varierande kursutbud kring hantverk och slöjd!

I Skogaholms köksträdgård odlas bl a Kardon *Cynara cardunculus*. Kardon är en nära släkting till kronärtskocka och har sitt vilda ursprung kring Medelhavet. Kardon är flerårig men odlas som ettåring från frön i Sverige då den inte tål frost. Kardon odlades för sina ätliga bladstjälkar. För att få den eftertraktade, mjälla smaken blektes stjälkarna 3-4 veckor innan skörd.

Parks and gardens

A green travel in time and space

- continued Väla School - In the late 19th and early 20th century, schools had the important task of spreading knowledge about gardening. There was an emphasis on practical teaching and the school garden could serve as a basis for lessons in practically any subject.

As more of the rural population moved into towns in order to earn a living, the allotment movement began to grow considerably. An allotment helped to make household cash go further with the addition of fruit, potatoes and vegetables. **The Skansen allotments** 12 from the 1920s show that the beds were dominated by fruit trees, vegetables and potatoes. However, after several years cultivation of fruit and flowers also got started. The allotments from the 1940s show that more roses and perennials had been planted. The paths were gravel and garden furniture had been procured. Allotment life had become a leisure activity.

Gardens by noted architects at Skansen

Skansen is a place where noted architects have been involved in a variety of projects. The main entrance was designed in the 1930s by architects Erik Lundberg and Erik Fant in unadorned functional style. A reflecting pool was designed at the foot of the majestic, steep rock with thickets of hawthorn and briar.

The Rose Garden and Herb Garden were established around the same time in the 1960s and created by the same landscape gardener, Walter Bauer. The Rose Garden was designed in 1964 and is divided into sixteen compartments surrounded by box hedges. The western section of **the Rose Garden** 13 faces a row of lime trees. On the eastern side, the ordered style transitions into clumps of shrub roses growing more freely. **The Herb Garden** 14 was established by Alarik Behm, but remodelled by Bauer in 1964. He introduced around 100 herbs, medicinal plants and ornamental plants, all with ancient ties to Sweden.

Rocky archipelago outcrop that became Skansen

The hill where Skansen is located used to be a bare rocky archipelago outcrop with just low bushes and sparse clumps of windswept pines. Skansen's founder, Arthur Hazelius, transformed this barren landscape by bringing in vast quantities of topsoil and planting thousands of trees and bushes.

The aim was, and is, for visitors to be able to experience the various regions of Sweden in the form of buildings, garden plots, animals and the surrounding flora and fauna. The landscape around the homesteads is intended to link together humans, buildings, the plant and animal kingdom, and illustrate man's relationship to nature. The siting of the buildings is reasonably logical in relation to the geography of Sweden, with **the Sami Camp** 1 in the north and the Skåne Farmstead in the southern part of Skansen. This is also reflected in the stands of trees: spruce, pine and birch in the north and the alley of willows and **the beech forest** 2 near the Skåne Farmstead in the south.

Skansen - a horticultural journey through time and space

The 1700s

Skogaholm Manor 3 shows how a manor in central Sweden might have looked at the end of the 18th century. Country estates were where the art of gardening developed and new plant varieties spread from here to the garden plots of farmers and peasants.

A country estate in the late 18th century usually consisted of three segments - a large kitchen garden, a geometric baroque-inspired "French" garden and an informal landscape-type "English" park.

The link between cultivation and food culture was very strong - whatever you wanted to eat you had to grow. Growing in Skogaholm's kitchen garden are cabbages, lettuce, leguminous plants and root vegetables. The kitchen garden is encircled by fruit trees, primarily old apple varieties, such as Menigasker, Ökna Lökäpple

Hops *Húmulus lúpus* have been cultivated in Sweden since the early Middle Ages. It is a perennial climbing plant that can grow up to nine metres high. Hops were primarily used as a spice and preservative in beer production. In the past it was prescribed by law that every large estate had to grow a certain number of hop poles. Hops were also used as a relaxing and sleep-inducing medicinal herb.

Angelica *Angélica archangélica* is grown in the Herb Garden. The best known Swedish subspecies is fjällkvanne (*Angelica archangelica* L. ssp. *archangelica*). Angelica is a medicinal plant and is used to combat scurvy, fever, diarrhoea and colds and as an aid to digestion and an antispasmodic. It was also reputed to possess magical powers to drive away evil spirits and witches. For the Sami, who mostly lived on meat and fish, angelica was a highly essential vegetable and source of vitamin C.

and Kesäter. Behind the main building lies the baroque-inspired French garden with low stone terraces, box-hedge-encircled parterres, garden squares, privet hedges and lime hedges.

In contrast to the formal geometric shapes of the baroque style was the more natural "English" park surrounding Skogaholm Manor. Here trees and bushes were allowed to grow freely without being pruned and they were arranged in an irregular pattern to give a more natural yet nevertheless well-ordered impression. One of the most important crops in the 18th and 19th centuries was tobacco. It was significant to the economy of the country. Skansen's town quarter has tobacco plantations at **the Shoemaker's House** 4 and **the Tannery** 5.

The 1800s

In the early 1800s, houses in villages were still closely packed together and vegetables were grown in small enclosed fields such as at **the Mora Farmstead** 6. Hops, used for brewing beer, are cultivated here in a hop garden.

Farm grounds were used mostly as a working area and only to a small extent for cultivation.

In connection with various land division reforms, the peasants' small scattered allotments were amalgamated to make farming more effective. This redistribution resulted in villages being broken up and gave the peasants more space to grow things immediately alongside their dwelling houses.

The garden at **the Skåne Farmstead** 7 is a good example of a peasant garden in Skåne following the land division reform. It is symmetrically planned according to tradition and runs along the back of the long low house. In the centre is a round sun-shaped bed - solrundningen - with a tree at its heart, the principal tree in the garden. From this central

round bed, paths radiate out to the sides, forming four cultivation sections. The other long side of the garden has a centrally-positioned lilac arbour.

What was grown still had a practical emphasis, incorporating fruit trees and vegetables. Ornamental gardens in the early 1800s were by and large only to be found at the homes of the nobility and the clergy. Many 19th-century communities had not the time, energy or means to establish a garden of gravel paths and flower beds. Land was used to grow turnips and potatoes as at **the Farm Labourer's Cottage** 8. But even crofts like this would have had some ornamental plants. Generally on the mullbänk (earth bank) by the house walls. A mullbänk was a low earthwork that was shovelled up around the foundation for insulation. An example of a mullbänk can be seen at **Hornborga Cottage** 9. Perennials grow here, for seasoning, scent and decoration.

The 1800s were also characterised by intensive information campaigns to improve and spread horticulture throughout the country. Horticulture was regarded as something useful. Cultivation began to be more variable and more and more berries and fruits were grown. During the second half of the 19th century, a well-tended garden became a status symbol. It was a way of showing that you were industrious and modern. The finest and best-kept gardens were to be found at the homes of town-dwellers who had just entered the middle class. The garden plot in **the Printer's Courtyard** 10 in the town quarter shows a small town garden with vegetable patch, ornamental bushes and fruit trees. It was common to grow fruit on espaliers in order to make maximum use of space and prevent the trees from getting too big and casting shade over the garden.

The 1900s

Väla School 11 shows that primary school teachers also had a vegetable plot. The garden also has several beehives, which together with the harvest from fruit trees and berry bushes provided extra income for the teacher.

Wild tobacco *Nicotána rustica* and Virginia tobacco *Nicotína tabacum* are grown at Skansen. Both species are annuals and are those previously cultivated for tobacco production in Sweden. Tobacco has been grown in Sweden since the 17th century and is mostly used for snus.

Cardoon *Cýnara cardúnculus* is one of the plants grown in Skogaholm's kitchen garden. Cardoon is closely related to the globe artichoke and originates from the Mediterranean in the wild. Cardoon is perennial, but is grown as an annual from seed in Sweden, as it cannot tolerate frost. Cardoon is grown for its edible stems. In order to achieve the sought-after tender consistency the stems should be blanched 3-4 weeks before harvesting.

A green travel in time and space

Please visit our garden pages on the Web

We offers garden inspiration, advice and tips. There you can also see when we arrange programs and activities around the garden.

Also, look into the Skansen shop when you visit us. Besides crafts, design and building products we are selling gardening books and practical tools for green fingers.

Buy season tickets - your own key to the Skansen

Join us on Facebook!

facebook.com/skansen, facebook.com/lillskansen

SKANSSEN
- Living History -

Box 27807, SE-115 93 Stockholm
08-442 80 00

www.skansen.se
To Skansen take bus 44, tram 7, or ferry from Slussen.
Museum tram from Normalmstorg (during the summer).

Skansen's hidden gems

Skansen has numerous great locations to sit and relax or enjoy a picnic away from the hectic bustle of the city.

Motjärn 15, the tiny patch of woodland below the Miner's Homestead (Bergmansgården), is an almost magical place. The trees here are reflected in pools resembling woodland meres or abandoned mine workings. In May, wood anemones bloom here, and in summer you can cool off in the shade of the tall pines.

Why not buy some buns from the Skansen bakery and enjoy them in the lilac arbour of Skogaholm Manor or along the tree-lined path by the summer house? There are more arbours near **the Post Office** 16 and the Skåne Farmstead.

Inspiration from Skansen

You can find knowledge and inspiration for your own gardening activities at Skansen.

Beside the Allotment Huts is a different kind of garden plot, the Urban Garden, which is intended to provide inspiration for growing in small spaces. Useful plants are grown here in discarded barrels, pallet collars and buckets. Alongside is **the Garden of Possibilities** 17 - which takes a new theme every year.

The Butterfly Garden 18 at the Skåne Farmstead is filled with showy perennials, but also nettles and leguminous plants that caterpillars love. You can get ideas for how to adapt your own garden to help the survival of butterflies and caterpillars.

Near the Skåne Farmstead there is also a **greenhouse** 19, where Skansen's gardeners raise their own plants for planting out. In summer, flower shows take place with different themes from year to year.

There is much knowledge to be gained about traditional garden craft here at Skansen. During programme weekends our gardeners demonstrate how to 'spring-clean' a meadow or build a fence. During Hay-making season in June we demonstrate how to mow a meadow using a scythe. Go to www.skansen.se/kurser - for a variety of courses involving traditional crafts!